УДК 821.161.2.09(477.87)Шкробинець:81'252.4:821(439)Петефі
DOI https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.3.3

ЖИТТЯ НА ПЕРЕХРЕСТІ ДВОХ КУЛЬТУР: ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ ХИСТ ЮРІЯ ШКРОБИНЦЯ У ВІДТВОРЕННІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ТВОРІВ ШАНДОРА ПЕТЕФІ

LIFE AT THE CROSSROAD OF TWO CULTURES: THE TRANSLATION SKILLS OF YURII SHKROBYNETS IN HIS REPRODUCTION OF THE WORKS OF SANDOR PETOFI INTO UKRAINIAN

Талабірчук О.Ю.,
orcid.org/0000-0001-9323-1390
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри угорської філології
Українсько-угорського навчально-наукового інституту
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»

Стаття присвячена розглядові перекладацької діяльності Юрія Шкробинця – журналіста, письменника, літературознавця та перекладача. Завдяки його перекладному доробку можемо говорити про міжкультурну комунікацію українців та угорців, адже найбільшу частину його перекладацького спадку складають переклади угорської художньої літератури українською мовою. Оскільки до сьогодні не здійснено ґрунтовного й всебічного фахового аналізу перекладного доробку Ю. Шкробинця, це дослідження має на меті заповнити частинку цієї лакуни розглядом перекладів митця українською мовою творів визначного угорського поета Шандора Петефі, 200-річний ювілей від дня народження якого відзначається у 2023 році та творчість котрого була знаковою для Ю. Шкробинця. У статті простежено основні віхи становлення Ю. Шкробинця як перекладача, відзначено його досконале володіння угорською та українською мовою, що сприяло створенню ним майстерних, мистецьки довершених та вірних оригіналу перекладів.

Простежено, що Ю. Шкробинець здійснив переклади поезій Ш. Петефі максимально наближено до оригіналу. Йому вдалося передати і зміст, і форму поезій таким чином, що у текстах-перекладах не втрачається естетична вартість та збережено їхній ідейно-тематичний спектр. Відзначено, що у порівнянні з перекладами, які здійснив Л. Первомайський, Ю. Шкробинець значно краще та вправніше передає особливості угорського віршування, зокрема зберігає довжину рядків, кількість складів у рядках та римування. Застосовані перекладачем трансформації, а саме конкретизація значень, смисловий розвиток, перестановка, перебудова, не віддаляють переклад від першотвору, а навпаки, при прочитанні перекладу залишається таке ж враження, як після прочитання оригіналу. Це простежено й у перекладі поеми «Апостол», де хист перекладача проявляється у підборі таких еквівалентів, які притаманні українській мові та створюють враження, ніби перед нами не переклад, а оригінальний текст.

Ключові слова: художній переклад, Юрій Шкробинець, Шандор Петефі, поезія, трансформація.

This article is aimed to examine the translation work of Yurii Shkrobinets, who was a journalist, a writer, a literary critic and a translator. Due to his translation heritage we are able to speak about intercultural communication between Ukrainians and Hungarians, because the biggest portion of his translation heritage consists of translations of belletristic from Hungarian into Ukrainian. The aim of this article is to fill in the absence of profound and comprehensive professional research of this translation heritage into Ukrainian of the outstanding Hungarian poet Sandor Petofi, whose 200th birth anniversary we celebrate in 2023 and whose personality was very significant for Yurii Shkrobynets. The article highlights the main milestones of the development of Yurii Shkrobynets as a translator, with emphasizing on his perfect command of both Hungarian and Ukrainian languages, what contributed to his skillful translations, which were artistically perfect and equal to the original.

It is was examined that Yurii Shkrobynets performed the translations of Sandor Petofi's poems as close as possible to the original. He succeeded in delivering into translation both the content and the form of the original poems in order to preserve the aesthetic value of the translations and their ideological and thematic spectrum. It is necessary to outline that in comparison with the translations performed by L.Pervomaiskyi, Yurii Shkrobynets renders the features of Hungarian versification much better and skillfully. Thus, he sticks to the length of the lines, the number of syllables in the lines, and rhyming. He uses such transformations as specification of meanings, semantic development, rearrangement, restructuring, which helps the translation not to move away from the original, but on the contrary gives impression as if you read the original. This tendency is vividly depicted in the translation of the poem "Apostle", where the talent of the translator is demonstrated in equivalents he had chosen, which are inherent specifically to the Ukrainian language. This creates the impression of reading not a translation, but an original text.

Key words: literary translation, Yurii Shkrobynets, Sandor Petofi, poetry, transformation.

Постановка проблеми. Юрій Шкробинець – непересічна постать у літературно-культурному середовищі не лише Закарпаття, а й усієї України. Він належить до когорти тих митців, котрі своєю літературно-мистецькою діяльністю збагатили скарбницю художнього слова нашого краю як поети, письменники, літературознавці, журналісти чи перекладачі. Саме завдяки переклад-

ному доробку Ю. Шкробинця можемо говорити про міжкультурну комунікацію у першу чергу українців та угорців, адже у майстерності та кількості перекладів з угорської художньої літератури українською мовою, на нашу думку, його не перевершив ніхто. Погоджуємося із думкою Олександра Рота, що «звершивши творчий подвиг, подібних до якого мало в історії перекладацької роботи, Юрій Шкробинець практично довів, що засобами рідної мови можна зберегти дух і форму першотвору, зберегти так, щоб при тому вірш освоювався, приживався на українському грунті» [11, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З другої половини XX століття перекладацька діяльність Ю. Шкробинця привертала увагу багатьох митців, що знайшло вираження переважно у газетних та журнальних замітках чи невеликих публікаціях [12, с. 52–62]. Останні згадки про діяльність перекладача належать перу Л. Балли, С. Ваша, Ф. Кулі, В. Мишанича, В. Поповича, П. Скунця та датуються 2008 роком [12, с. 61–62]. Проте, на жаль, до сьогодні не здійснено ґрунтовного й всебічного фахового аналізу перекладного доробку Ю. Шкробинця. Це й визначає **актуальність** нашого дослідження, яке має на **меті** заповнити частинку цієї лакуни розглядом перекладів митця українською мовою творів визначного угорського поета Шандора Петефі, 200-річний ювілей від дня народження якого святкуємо цьогоріч.

Завданнями нашого дослідження є простеження становлення творчого шляху Ю. Шкробинця у контексті української та угорської культур; вплив постаті та творчості Шандора Петефі на Ю. Шкробинця; перекладацький аналіз здійснених Ю. Шкробинцем перекладів поезії Ш. Петефі українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Життєвий шлях Ю. Шкробинця дійсно проходив немов на перехресті двох культур – української та угорської. Ще в дитинстві з примхи долі уродженець м. Хуст, одинадцятирічний хлопець із українськомовної родини службовців, який зовсім не володів угорською мовою, потрапив на навчання до гімназії ім. Йожефа Етвеша у м. Будапешт. Як відзначав у одному інтерв'ю сам Ю. Шкробинець, спершу йому там було дуже важко, адже зовсім не знав угорської, проте «з часом я не тільки вивчив мову, але й полюбив її, особливо поезію» [8, с. 4]. Оця любов до угорської мови та згодом літератури супроводжувала його протягом усього життя та знайшла вияв не лише у перекладацькій роботі, а й у численних літературно-критичних статтях, присвячених розглядові угорської літератури та угорсько-українських міжлітературних зв'язків.

Особливою була для Ю. Шкробинця постать та творчість Шандора Петефі, адже саме з перекладом його поезії він дебютував як перекладач, будучи студентом першого курсу українського відділення тодішнього УжДУ. Як згадував митець, бажання перекладати з угорської українською мовою було стихійним і першим твором, який спав йому на гадку, була саме «Національна пісня» Ш. Петефі. Переклад поезії було опубліковано 21 березня 1948 року в «Закарпатській правді» [8, с. 4]. О. Ігнатович зазначила, що творчість Ш. Петефі вабить Ю. Шкробинця «категоричністю, різкістю, а також молодістю, чесністю, безкомпромісністю» [3, с. 22]. Погоджуючись із літературознавицею, додамо, що безперечно привабила перекладача й сила та простота слова Ш. Петефі, національного поета та героя угорського народу, котрий щедро черпав натхнення з народного джерела та за коротке, але насичене враженнями життя, зумів навіки вписати своє ім'я до пантеону найвизначніших поетів людства. Відзначимо, що своїми перекладами творів Ш. Петефі Ю. Шкробинець також увіковічнив і своє ім'я, ставши в ряд поруч із усіма перекладачами, котрі задовго до нього чи опісля тлумачили поезії угорського поета.

«Національна пісня» Ш. Петефі це той текст, який знає кожен угорець змалечку і який приніс славу своєму авторові вже через два дні після написання. Поезія вражає своєю силою, це ораторська промова, написана у віршованій формі, своєрідний маніфест, заклик, який не залишає байдужим нікого. Ю. Шкробинцю вдалося у перекладі зберегти цю силу заклику, передати запал ліричного героя, котрий від імені усього народу мовить у першій особі множини.

Встань, мадьяре! Зве країна!
Вирішальна тут година!
Жити вільно чи рабами –
Ось питання перед нами.
Богом праведним угорців
Клянемось,
Клянемось – рабами більше
Не звемось! [11, с. 50].

Talpra magyar, hí a haza!
Itt az idő, most vagy soha!
Rabok legyünk, vagy szabadok?
Ez a kérdés, válasszatok! –
A magyarok istenére
Esküszünk,
Esküszünk, hogy rabok tovább
Nem leszünk! [13, с. 888].

Переклад, здійснений Ю. Шкробинцем, максимально наближений до оригіналу. Дається в знаки ідеальне знання угорської мови та вільне володіння відтінками значень української. Перекладач передає не просто зміст тексту, а й дотримується довжини рядків та римування. Застосовує прийом експресивної конкретизації, перекладаючи нейтральне словосполучення *a magyarok istenére*, що дослівно означає *богом угорців*, як *богом праведним угорців*, тобто це уточнення *праведний* передає ширший контекст висловлювання, а також відповідає мовним засобам експресивізації української мови, для якої характерним є вираз «Боже (господи) праведний», який уживається «як вигук для вираження подиву, обурення, нарікання і т. ін.» [9, с. 500]. Філігранність перекладу Ю. Шкробинця значно вирізняється серед усіх інших україномовних перекладів цієї ж поезії, у тому числі й перекладу, здійсненого Л. Первомайським. Порівняймо:

Встань, мадьяр, на клич вітчизни!
Встань, часи настали грізні!
Вирішиться в смертнім полі –
Жить нам вільно чи в неволі?
Клянемося перед богом
І людьми,
Що рабами більш не будем
Жити ми! [7, с. 229].

Будь той проклятий із неба,
Хто б не вмер, коли це треба,
Хто рятує шкуру злую,
Не вітчизни честь святую [11, с. 51].

У цьому перекладі одразу впадає у вічі невідповідність слів та складів у оригіналі й перекладі, а також нові змістові образи, утворені перекладачем (підкреслені нами), які відсутні в тексті оригіналу. Вважаємо, що ці та подібні огріхи, які простежуються й в інших перекладах поезій Ш. Петефі, здійснених Л. Первомайським, пов'язані з тим, що він не знав угорської мови, а працював за підрядником. До слова, це помітив ще Ю. Шкробинець, здійснюючи огляд усіх україномовних перекладів творів Ш. Петефі, він простежив, що Л. Первомайський багато зробив для популяризації творчості Ш. Петефі на Україні в радянські часи та відзначив, що «незважаючи на хиби, які йдуть, передусім, від користування підрядником, переклади Леоніда Первомайського зіграли позитивну роль в ознайомленні українського читача з угорською поезією» [5, с. 105].

Ю. Шкробинець вдало застосовує словесні засоби для вираження провідної думки тексту поезії-оригіналу. Так, у третій строфі «Національної пісні» він вміло підбирає українською відповідник до угорського виразу *«rongy élete»* як *«шкуру злую»* та загалом майстерно будує строфу, залишаючись вірним ідеї першотвору, вносячи зміни у перекладі першого рядка:

Sehonnai bitang ember,
Ki most, ha kell, halni nem mer,
Kinek drágább rongy élete,
Mint a haza becsülete [13, с. 888].

Після першого успіху слідували переклади більших за розміром поезій Шандора Петефі, які Ю. Шкробинець публікував у різних виданнях, зокрема на сторінках альманаху «Карпати», журналу «Всесвіт», «Жовтень» та шпальтах газет «Молодь Закарпаття», «Закарпатська правда» тощо. Прикметно, що збірка перекладів з угорської класичної поезії «Угорська арфа», яка стала своєрідним підсумком понад двадцятирічної перекладацької праці Ю. Шкробинця, містить 36 перекладів поезій Ш. Петефі («Як великий світ цей…», «Їде на ослі вівчар», «Епігонам», «Закохані мандрівники», «Якщо ти цвіт…», «В ту ніч війна приснилася мені», «Остання людина», «Угорський дворянин», «Якби прийшла така гроза…», «Колись мудрець…», «А слава що?», «Ратай зоре…», «Ні, людство ще не йде на дно…», «Земля замерзне?», «Тлінність», «Від холоду зима», «Що жде мене?», «Чи спиш ти, правдо?», «Сон», «Проклін і благословення», «Народ», «До графа Шандора Телекі», «Заворушився кущ», «Мене тривожить здогад лиш один», «Поети XIX сторіччя», «До Яноша Араня», «Я угорець», «Від імені народу», «Герої в лахмітті», «У Мукачівському замку», «У полудневу спеку», «Поезія», «Як я назву тебе?», «Я стою в руці з стрілою», «На шибеницю королів!»). Це найбільша кількість перекладів поезій з доробку одного автора, вміщених у своєрідній антології, що свідчить про пріоритетність та важливість творчості поета для перекладача, тож можемо услід за Клементиною Олександровою назвати Ш. Петефі улюбленим автором Ю. Шкробинця [4, с. 180].

У передмові до видання Олександр Рот доречно підмітив, що найбільша складність завдання Ю. Шкробинця полягала у вмілому поєднанні авторських і перекладацького начал і він вирішив її «чесно і сумлінно, вкладаючи в труд весь свій перекладацький досвід і хист» [11, с. 5]. Погоджуючись із сказаним, відзначимо, що у перекладах цих поезій, як загалом і в усіх

інших перекладах Ю. Шкробинця, простежуємо прагнення перекладати так, щоб не було відчутно, що це переклад, щоб він сприймався як оригінальний текст. Так, у перекладі поезії «Як великий світ цей…», яка належить до любовної лірики, перекладачеві вдається передати цілісну поетичну структуру, дотримуючись ритміко-інтонаційних особливостей оригіналу та добираючи такі еквіваленти, які є притаманними українській народній ліриці, зокрема додає епітет *яснооке:*

Ти – як сонце яснооке,
Я – мов ночі тьма глибока.
Якби ж нас життя з'єднало.
В мене в серці б просіяло [11, с. 24].

Te vagy a nap, én az éjjel,
Teljes teli sötétséggel;
Ha szivünk összeolvadna,
Rám be szép hajnal hasadna! [13, с. 106].

Так само оригінальним звучить переклад поезії «Епігонам», де еквіваленти підібрані дуже майстерно з урахуванням експресивно-стилістичної тональності вірша. Художні компоненти твору органічно взаємодіють між собою аналогічно до поезії-першотвору. Перекладач відступає від дослівної передачі слів, однак замінює їх на смисловому рівні тотожними еквівалентами української мови. Таким чином Ю. Шкробинець втілює один із принципів своєї перекладацької роботи: «Щонайважливіше для мене – зберегти вірність до оригіналу, а водночас дати в руки українським читачам таку інтерпретацію твору, на якій не відчувалося б, що перед ними – саме переклад» [1, с. 157]. Міркуємо, саме з таких причин автор обирає передати вираз *azt gondoljátok*, який перекладається як *думаєте те, вважаєте те* тощо виразом *по-вашому*, дієслово *ballag (повільно йде, погойдуючи тілом)* як *волочиться*, що цілком доречно у контексті всієї строфи, адже мова йде про порівняння поезії з возом, який дійсно повільно рухається погойдуючись на дорозі. Цікаво, що й сам вираз *széles országút*, що в сучасності можна перекласти як *широка шосейна дорога,* а в часи написання поезії в 1844 р. так називалася широка дорога загальнодержавного значення, яка була головним транспортним шляхом, що вів на далекі відстані, Ю. Шкробинець перекладає як старий шлях, що теж вмотивовано, адже такі великі дороги були як правило давно створеними.

По-вашому, поезія – це віз,
Що по старих волочиться шляхах…
Поезія – орел! В незнану шир
Вона злітає вільно, наче птах [11, с. 25].

Azt gondoljátok: a költés szekér,
Mely ballag széles országútakon?
Sas a költés; hol nem járt senki sem,
Ő arra indul fennen, szabadon [13, с. 128].

Творчо підходить перекладач і до передачі третього рядка, здійснюючи не дослівний, а смисловий переклад речення *hol nem járt senki sem*, що перекладається: *де не ходив ніхто ще*, як *в незнану шир*. Тут спостерігаємо компресію, яка спрощує текст, однак у контексті поезії вона цілком вмотивована та зрозуміла.

Переклад поетичного твору складне завдання і часто вимагає від перекладача застосування різних трансформацій. У вмінні поєднати точність і красу художнього слова виявляється перекладацький хист, який значно мірою відображає не лише мовні знання перекладача, а й його естетичні вподобання та інтуїцію. Нам імпонує переклад ще однієї невеличкої поезії «Ні, людство ще не йде на дно…» Ш. Петефі з огляду на її позачасову проблематику та актуальність і в сьогоденні, який також відображає відчуття відтінків мови та вміння Ю. Шкробинця так застосовувати конкретизацію значень, смисловий розвиток, перестановку, перебудову, що це не віддаляє переклад від першотвору, а при прочитанні перекладу залишається таке ж враження, як після прочитання оригіналу.

Ні, людство ще не йде на дно!
Таке воно уже давно,
Таке лихе і злюче зроду…
Інакше, що дало б нагоду
Вигадувати гріх,
Казки про рай і про богів,
Про пекло і чортів,
Немов вудила, щоб гнуздати всіх [11, с. 31].

Nem sűlyed az emberiség!
Ilyen gonosz vala rég,
Ilyen gonosz már kezdet óta...
Hisz különben nem kellett vóna
Százféle mesét,
Eget, isteneket,
Pokolt és ördögöket
Gondolni ki, hogy zaboláztassék [13, с. 459].

Лише через 20 років Ю. Шкробинець наважився на переклад більшого за об'ємом та значенням, значною мірою біографічного твору з доробку Ш. Петефі − поеми «Апостол». Цей твір був для автора вираженням болісних переживань, через які йому довелося пройти внаслідок невдалого балотування у депутати до першого парламенту Угорщини на виборах, коли натовп навіть не дав йому можливості завершити агітаційну промову. Натомість він змушений був із Юлією втікати з тієї місцевості, бо його висміяли, глумилися, знущалися та закидали. Не дивно, що твір не вийшов друком при житті поета, та й перші видання теж було невдалими, бо їх редагувала цензура. Повний текст, так як він був написаний Ш. Петефі, побачив світ лише у 1874 р. Ю. Шкробинець не тільки переклав поему українською, а й написав ґрунтовну післямову під заголовком «Апостол свободи», у якій детально простежив переклади творів Ш. Петефі українською ще з середини XIX ст. Перекладач називає Ш. Петефі апостолом свободи, бо вважає, що «Угорський народ пішов у мандрівку століть з його духа печаттю» [5, с. 100]. Також у післямові Ю. Шкробинець простежує автобіографічність поеми, виявляє риси схожості між поетом та трагічним образом головного героя поеми Сильвестром, наголошуючи при цьому, що все ж таки це художній текст-узагальнення угорської революції. Аналізуючи поему, він приходить до висновку, що «Геніальність Шандора Петефі в тому й полягає, що, попри все це, він зумів піднятися духом на таку височінь віри в людину і її щастя, звідки видно на століття вперед, зумів створити образ-факел, що освітлював шлях у прийдешнє, надавав сили і снаги багатьом поколінням революціонерів» [5, с. 111]. Невипадково автор післямови обирає епіграфом цитату Т. Шевченка про апостола правди і науки, адже цілком аргументовано простежує паралелі в творчості та постаті цих двох визначних особистостей.

Над перекладом поеми «Апостол». Ю. Шкробинець працював понад 4 роки, що й не дивно, беручи до уваги, що твір складається з 20-ти розділів, загалом містить понад 3 тисячі рядків. Розгляд особливостей перекладу цієї поеми потребує окремого дослідження, ми ж простежимо основні його віхи. Читаючи текст одразу впадає у вічі, що перекладачеві вдалося так би мовити перетворитися на автора, передати у тексті особливості його індивідуальної манери, ритміку, стилістику, емоційну наснаженість твору. Ю. Шкробинець у перекладі здебільшого дотримується ритму твору, передає віршовий розмір поеми, яка є вільним віршем, написаним квантитативним віршуванням. Наведемо уривок з першого розділу:

Стемніло місто. Ніч його зборола.
Блукає місяць іншими краями.
Склепили зорі
Очі золоті.
<u>І, наче совість, продана у найми,</u>
<u>Весь світ − у чорноті</u> [5, с. 5].

Sötét a város, ráfeküdt az éj.
Más tájakon kalandoz a hold,
S a csillagok behunyták
Arany szemeiket.
<u>Olyan fekete a világ,</u>
<u>Mint a kibérlett lelkiismeret</u> [13, с. 971].

Останні два рядки перекладач переставляє, думаємо зі стилістичних міркувань та через те, щоб зберегти римування.

У <u>темряві</u> єдиний вогник <u>мріє</u>,
Він звисока над <u>містом</u> мерехтить
Пригасло й кволо,
Мов погляд хворого журливий,
Немов останній промінець надії [5, с. 5].

Egyetlenegy kicsiny fény
Csillámlik ott fönn a magasban
Bágyadtan s haldokolva,
Mint a beteg merengőnek szeme,
Mint a végső remény [13, с. 971].

У перекладі цих рядків спостерігаємо декомпресію тексту, яка пов'язана із прагненням перекладача донести образність ситуації, про яку мовиться в оригіналі. У контексті всього перекладу ці слова не є зайвими, адже в уяві читача постає та сама картина темної ночі, коли у далині видніється лише невеличке світло.

Оцінюючи загалом увесь переклад поеми, можемо твердити, що віршовий переклад, здійснений Ю. Шкробинцем, повноцінний. Під критерієм повноцінності маємо на увазі, услід за Ольгою Івасюк, «не тільки зміст вірша, а й модель його структури» [2, с. 17]. Перекладач вдається до трансформацій тільки тоді, коли це

необхідно, часто він перекладає максимально наближено до оригіналу. Ось, наприклад, уривок з 2 розділу, прохання малого хлопчини про їжу:

«Тоді, татусю, хочу я померти.
Купи мені, будь ласка, домовину
Маленьку білу домовину
Такого кольору, як матері лице;
О, дай мене на цвинтар віднести
І закопати в землю!
Мерці щасливі, ой, які щасливі.
Вони не голодують!» [5, с. 9].

«Ugy én ohajtom a halált, apám,
Kérlek, szerezz nekem koporsót,
Egy kis fehér koporsót,
Olyan fehéret, mint anyámnak arca,
Vitess a temetőbe
És tégy a föld alá...
A holtak olyan boldogok,
Mert nem éheznek ők!» [13, с. 974].

Для підсилення емоційності ситуації перекладач заміняє звертання *apám,* що означає *батьку мій* чи *тату мій* на більш притаманне для дитячого мовлення *татусю*, та додає вигуки *о, ой.* Здійснює перекладач у наведеному уривку й обов'язкову граматичну трансформацію, пов'язану з перекладом каузативної форми дієслова. В угорській мові є такі суфікси, котрі означають, що дія виконується не безпосередньо тим, про кого мова, а переходить на іншу особу. Оскільки в українській мові відсутня граматична форма каузативності, а також через аглютинативний характер угорської мови, перекладач змушений перекласти прохання мовця, що виражене двома словами *vitess a temetőbe,* довшою конструкцією *дай мене на цвинтар віднести,* яка однак цілком відповідає змісту висловлювання.

Можемо відзначити, використовуючи термінологію Ю. Найди, що Ю. Шкробинець втілив у своєму перекладі принцип функціональної еквівалентності, тобто створив між перекладеним текстом та його читачем такий самий зв'язок, який існував між оригінальним текстом і його читачем – носієм мови. Це простежуємо в першу чергу в перекладі таких конструкцій, які перекладені типово українською лексикою та виразами, і які є зрозумілими для представника української ментальності. До прикладу, у третьому розділі звертання душі до Бога − «*Isten, légy üdvöz, légy imádva!»* [13, с. 978], що перекладається як «*Боже, будь ласкавий, будь обожнюваний!»,* Ю. Шкробинець перекладає, вживаючи церковний молитовний вигук: *«Осанна, господи, і молитви тобі!»* [5, с. 13]. У цій же частину тексту висловлене ще одне звертання до Всевишнього «atyám», яке дослівно перекладається як *батьку мій,* проте це звертання є в угорців шанованішим, ніж наприклад *apám*, не просторічним, та часто вживається як одне з найменувань бога. Ю. Шкробинець у перекладі також підбирає типовий для українців вираз для називання бога − *небесний царю* [5, с. 13]: *«hű fiad vagyok, atyám!»* [13, с. 978] − «*я твій вірний син, небесний царю!»* [5, с. 13]. Нижче в тексті це саме звертання до Бога *atyám* у реченні *«Egy éltet adtál énnekem, atyám»* [13, с. 978], перекладач передає вже як *отче*: *«Одне життя мені ти, отче, дав»* [5, с. 13], що теж відповідає нормам української церковної лексики, що знайшла вираження і в творах художньої літератури як вираз «*Отець небесний»* [10, с. 804].

Перекладач підбирає часто застарілі українські слова чи вирази, щоб наблизити мову перекладу до мови оригіналу твору, адже й угорська мова середини XIX ст. відрізняється у дечому від мови сучасної. Так, повішення старого злодія, яке в поемі описане словом *Fölmagasztaltatásán* [13, с. 989], що дослівно означає *при його піднесенні* він перекладає словом *вшестя,* що є застарілою назвою одного із церковних свят, а саме Воскресіння: «*На вшесті злодія старого / Була й сусідка»* [5, с. 25].

Знаходимо в перекладі Ю. Шкробинця й новотвори, наприклад слово *теплосяйний* у контексті *«Мов поцілунок бога теплосяйний»* [5, с. 15], яке він утворив перекладаючи *«Fényes meleg csók isten ajakárul!»* [13, с. 980], об'єднавши слова променистий (сяючий) і теплий.

Прагнення перекладача наблизити текст до читача виявляється і в тому, що він використовує українські фразеологізми для передачі значень угорських лексем чи підсилення ситуації, яка є зрозумілою з контексту, але у оригіналі фразеологізму не вжито. Так, у сьомому розділі, у якому мовиться про гірке дитинство Сильвестра, при перекладі ситуації, коли чотирирічного хлопчика після смерті опікуна-злодія сусідка прогнала просто виставивши за двері, він перекладає вираз *«Ment, mendegélt»* [13, с. 990], що означає *йшов, йшов по волі, потихеньку* за допомогою фразеологізму *«Й пішов, світ за очі побрів»* [5, с. 26]. У подібний ситуації, коли він змушений був піти невідомо куди, опинився Сильвестр і в юнацькому віці, але вже з власної

волі. Перекладаючи цей випадок, Ю. Шкробинцю вже не потрібно було застосовувати розширення тексту, а просто обіграти виражене угорською: *«Amerre látott, arra indult»* [13, с. 1005], «*Куди побачив, туди й пішов»* він перекладає як *«Подався він, куди світили очі»* [5, с. 43].

Проаналізувавши увесь текст перекладу поеми «Апостол», можемо відзначити, що Ю. Шкробинцю вдалося здійснити повноцінний переклад, що містить гармонійне поєднання вдало перекладеного змісту й форми першотвору, однак разом з тим відчувається і його особистий хист перекладача. Тож повністю погоджуємося з міркуваннями О. Ігнатович стосовно того, що Ю. Шкробинець «і в перекладацькій праці – був особистістю, котра не «розчинялася» в чужому тексті, не ставала аморфністю, підвладною оригіналу, а творив у боротьбі за власне "Я" і міг «тримати удар» навіть генія. У цьому, здається, і полягав його талант, талант пілігрима, котрий знайшов свій шлях у літературі, щоб долинути ним до вічності…» [3, с. 26].

Оце вміння «тримати удар» генія простежується і в перекладі повісті у віршах «Витязь Янош», який Ю. Шкробинець здійснив одночасно з Л. Первомайським у 1972 році. Фольклорно-казкова поема, яку Дежев Костолані по праву називає «угорською Одісеєю», у перекладі Ю. Шкробинця звучить дуже природньо, бо йому вдалося майстерно відтворити українською один з найважливіших елементів цього твору – ритмомелодику, а разом з нею й особливості угорського народного віршування спрямованого на такт, а саме у цьому випадку чотиритактну напівдванадцятку, зберігши при цьому й парні рими (a, a, b, b), тож можемо твердити, що перекладач пізнав так би мовити «серце угорського віршування». Як приклад наведемо кілька строф із першого розділу:

Kisleány szoknyája térdig föl van hajtva,
Mivelhogy ruhákat mos a fris patakba';
Kilátszik a vízből két szép térdecskéje
Kukoricza Jancsi gyönyörűségére [13, с. 209].

Дівчина спідницю зручно підібгала,
В течії студеній одежину прала.
Блискають коліна звабно над водою,
Янчі Кукурудза тішиться красою [6, с. 5].

***

Kicsalta a leányt édes beszédével,
Átfogta derekát mind a két kezével,
Megcsókolta száját nem egyszer sem százszor,
Ki mindeneket tud: az tudja csak,
hányszor [13, с. 210].

Виманив дівчину звабними словами,
Й, стан гнучкий обнявши обома руками,
Уст її медових солодощі звідав:
Раз, а чи стократно, – скаже те всевіда [6, с. 7].

Висновки. Творчість Шандора Петефі займає особливе місце в перекладацькому доробку Ю. Шкробинця. Йому вдалося відтворити в українському перекладі особливості віршових творів поета як довершені зразки художньої системи таким чином, що переклад нічим не поступається оригіналові. Перекладацький хист проявляється у збереженні довжини рядків, кількості складів, римування, підборі змістових компонентів, які разом утворюють довершену структуру передачі поетичних образів. Застосовані перекладачем трансформації є адекватними та вмотивованими і, що дуже важливо, сприяють створенню художніх, мистецьких творів. Перспективами подальшого дослідження залишається детальний перекладознавчий аналіз усіх рівнів тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арань Я. Толді / з угор. переклав Ю. Шкробинець. Ужгород-Будапешт : Вид-во «Інтермікс», 1994. 160 с.
2. Івасюк О.Я. Теорія і практика віршового перекладу. (На матеріалі творів Маргот Озборн та їх українських перекладів). Чернівці, 2015. 159 с.
3. Ігнатович О.С. Літературні портрети. Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2013. 120 с.
4. Олександрова К. Угорська література на Україні. *Всесвіт.* 1975. № 4. С. 178-181.
5. Петефі Ш. Апостол / пер. з угор. Ю. Шкробинця. Ужгород : Карпати, 1968. 111 с.
6. Петефі Ш. Витязь Янош / пер. з угор. Ю. Шкробинця. Київ : Веселка, 1972. 84 с.
7. Петефі Ш. Поезії / пер. з угор. Л. Первомайського. Київ : Дніпро, 1972. 375 с.
8. Плоскіна В. Сенсація одного літературного перекладу. Чому Юрій Шкробинець не збирається нікого переконувати? Інтерв'ю з перекладачем поеми Яноша Араня «Толді» на українську мову. *Громада*. 1996. Березень 3. С. 4-5.
9. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол. : І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Том 7, 1976. С. 500.

10. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні ; редкол. : І. К. Білодід (голова) [та ін.]. Київ : Наук. думка, 1970 - 1980. Том 5, 1974. С. 804.

11.Шкробинець Ю. Угорська арфа. Ужгород : Карпати, 1970. 223 с.

12. Юрій Шкробинець – поет, перекладач : до 80-річчя від дня народж. : бібліограф. покажч. / уклад. : М.Б. Бадида, Т.Г. Балаж, О.А. Канюка, Є.Й. Слуцька. Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2008. 100 с.

13. Petőfi S. Összes költeményei. Budapest : Szépirodalmi Könyvkiadó, 1972. 1219 o.